

HASTANE YÖNETİMİ EĞİTİMİ

Fulya SARVAN*

GİRİŞ

Ülkemizde her düzeyde sağlık kurumlarında işletmecilik ve yöneticilik bilgileriyle donanmış, çeşitli yönetsel pozisyonlarda hizmet verebilecek profesyonel yöneticilere olan ihtiyaç giderek daha şiddetle hissedilmeye başlanmıştır. Günümüzde ülkelerin refah ve kalkınmalarının her kesimden mal ve hizmet üreten kurum ve işletmelerin etkin ve verimli çalışmasına bağlı olduğu ve bunun da ancak iyi yönetilmeleriyle gerçekleşebileceği herkes tarafından kabul edilen bir gerçektir. Ancak bu gerçeğin fark ve kabul edilmesi sosyal, ekonomik ve mesleki pek çok faktöre bağlı olarak değişik sektörlerde farklı zamanlarda gerçekleşmiş ve ne yazık ki ülkemizde profesyonel yöneticilere olan ihtiyacı en son farkedilen ve bu eksikliği giderme arayışlarına en son giren sağlık sektörü olmuştur.

Bugün sağlık sektörümüzün içinde bulunduğu tüm çaresizlik ve aksaklıkların, yaşanan kayıp ve israfların ve her gün medyaya çeşitli örnekleri yansıyan yetersiz hastane hizmetlerinin başlıca nedeni, sağlık kuruluşlarının çeşitli yönetsel pozisyonlarında mevcut maddi ve beşeri kaynakları çağdaş işletmecilik ilkelerine uygun, etkin ve verimli bir şekilde yönetmek için gerekli bilgi, beceri ve teknikler konusunda formal eğitime sahip olmayan yöneticiler bulunmasıdır.

Yaşamın insanlara bahsedebileceği en değerli nimetin sağlık, sağlığı korumak ve iyileştirmekle ilgili faaliyetlerin de insan emeğinin en kutsal olduğuna kuşku yoktur. Bunun bilincine varan ve insana değer veren bütün uygar ülkelerde en büyük yatırımın sağlık sektörüne yapılması ve sağlık hizmetlerine ulusal gelirden çok önemli bir payın ayrılması bu ne-

denledir. Nitekim son yüzyıl içinde gelişmiş batı ülkelerinde sağlık alanında çok büyük ilerlemeler kaydedilmiş, çok ileri teknolojiler geliştirilmiş ve ortaya çok gelişmiş sağlık kuruluşları içeren ulusal sağlık sistemleri çıkmıştır.

Bu gelişmiş ve çok boyutlu sağlık sistemlerinin gelişmesine paralel olarak, ortaya profesyonel, yarı profesyonel ve hizmetlilerden oluşan çok karmaşık bir insan gücü içeren büyük sağlık kuruluşlarının yönetilmesi sorunu çıkmış ve bu ihtiyacın farkedilmesi ile sağlık sisteminin karmaşık boyutlarını bilimsel bir temelde yönetecek meslek adamlarının yetiştirilmesi çabaları başlatılmıştır. Bu çabaların sonucunda bugün Kuzey Amerika ülkelerinde çok iyi tanınmış bir sağlık hizmetleri yöneticiliği mesleği gelişmiş ve bu meslek birçok üniversitede lisans, yüksek lisans ve doktora düzeylerinde öğretilen ve kendi lisans, yüksek lisans ve doktora düzeylerinde öğretilen ve kendi üst mesleki kuruluşlarınca denetlenen bir duruma gelmiştir.

Birçok alanda gelişmiş ülkelerin örneğini izleyen ülkemizde ve diğer gelişmekte olan ülkelerde sağlık sistemini etkinleştirmeye büyük katkısı olduğuna kuşku olmayan yönetim olgusunun sağlık hizmetleri alanında yeni bir meslek olarak ele alınması ve bu mesleği yerleştirmeye ve geliştirmeye yönelik çabaların yoğunlaştırılması zorunludur. Bu görüşle hazırlanan bu çalışmada, sağlık hizmetleri ve hastane yöneticiliği mesleği tanıtılmakta, Kuzey Amerika ve Avrupa'da bu alanda yapılmakta olan eğitim faaliyetleri ve mesleğin durumu incelenmekte, daha sonra ülkemizde bu bilim dalının yükseköğretim kurumlarımızdaki tarihsel gelişimi açıklanarak bu bilim dalındaki eğitimin yeterli bir düzeye ulaşması için öneriler sunulmaktadır.

YÖNETİCİLİK MESLEK VE EĞİTİMİ

Günümüzde ülkelerin refah ve kalkınma düzeyinin mal ve hizmet üreten her kesimden kurum

* İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yönetim ve Organizasyon Anabilim Dalı Öğretim üyesi ve Hastane ve Sağlık Kuruluşları Yönetimi Yüksek Lisans Programı Koordinatörü, Doçent Dr.

ve işletmelerin verimli ve düzenli çalışmasına bağlı olduğu ve bunun da ancak iyi yönetilmeleri ile gerçekleşebileceği herkes tarafından kabul edilen bir gerçektir. İnsanlar birey olarak başaramadıkları amaçlarına ulaşabilmek için gruplar oluşturmaya başladıklarından beri bireysel çabaların koordinasyonunu sağlamak için yönetim gerekli olmuştur. Toplumlar grup çabasına giderek daha fazla bağımlı hale geldikçe ve örgütlenmiş grupların büyüklük ve karmaşıklığı arttıkça yönetimin önemi de hergün daha çok artmaktadır. Bu nedenle günümüzde insan faaliyetlerinin en önemlisinin yönetim olduğunu söylemek mümkündür.

Genel bir tanımlama ile yönetici, bir takım bilimsel ve yönetsel ilke ve kurallara göre bir işi, bir kuruluşu yürüten ve mümkün olan zaman ve hallerde gerekli politika, strateji ve taktikleri belirleme durumunda olan kişidir (Tosun, 1981, s.6). Bütün diğer uygulama alanları gibi yönetmek de bir sanat sayılmaktadır. Ancak bu sanatı icra eden yöneticiler yönetim hakkında birikmiş bilgiden yararlanmak suretiyle çok daha başarılı olabilirler. Belli bir alandaki bilgi birikiminin kesinliği ve gelişmişliği hangi düzeyde olursa olsun, bu birikim açık, iyi düzenlenmiş ve uygulamaya ilişkin olduğu ölçüde bir bilim oluşturur (Koontz ve Wehrich, 1989, s.8). Dolayısıyla uygulama olarak yönetim bir sanat, bu uygulamanın temelini oluşturan düzenli bilgi birikimi ise bir bilimdir. Bu kapsamda bilim ve sanat birbirini tamamlayıcı nitelikte olmaktadır.

Nitekim, yönetimi bir bilim olarak kabul eden Eren de, tüm bilimlerde olduğu gibi yönetim biliminin de kuramsal ve uygulamalı yanları olduğuna dikkati çekmekte ve bunların eğitim süreçleri ile öğrenilmesi gerektiğini hatırlatmaktadır (Eren, 1987, s.10). Yazara göre "yönetimin okulu yoktur" iddiasında olan görüş doğru değildir ve her yöneticinin yönetim bilimi ve bu bilimin kullandığı teknikler konusunda yeterli bilgisi ve becerisinin olması özlenen bir durumdur.

Günümüzde iyi yetişmiş yöneticilere olan ihtiyaç bütün dünya ülkelerinde hızla artmaktadır. Çünkü iyi yönetim yalnızca ticaret, sanayi ve hizmet işletmeleri için değil, sosyal, dini, siyasi örgütlerin her çeşidi ve safhası için şarttır (Özalp, 1981, s.21). Bu gerçek, gelişmiş ülkelerde bir asıra yakın bir süredir kabul edilmiş olduğu için, bu ülkelerde kesinlikle bir yöneticilik mesleği veya profesyonel yöneticilikten söz edilebilmektedir. Bu ülkelerde bir uğraş alanının meslek sayılabilmesi için gerekli sayılan bütün koşullar mevcuttur (Tosun, 1987, s.406).

Yöneticilik mesleğinin dayandığı en önemli koşul, bu alanda eğitim yapan yükseköğretim kurumlarının bilgi birikimi ve bilimsel araştırmalarla uygulama arasında gerekli köprüleri kuracak bi-

çimde gelişmiş ve yaygınlaşmış olmasıdır. İşletme yöneticileri yetiştirme amacı güden yükseköğretim kurumları ABD'de 20'nci yüzyılın başından itibaren kurulmaya başlamış ve bu gelişme hızla bütün dünya ülkelerine yayılmaya başlamıştır. Bugün, dünyanın her yanında işletme okulları 4 yıllık lisans ve 2-4 yıllık yüksek lisans ve doktora düzeyinde eğitim vermekte ve gerek bu düzeylerde, gerekse kısa ve uzun dönemli kurslar şeklinde yöneticilik eğitiminin, çeşitli alanlarda yöneticilik uğraşı içine girecek tüm insanlar için bir zorunluluk olduğu herkes tarafından kabul edilmektedir.

SAĞLIK HİZMETLERİ YÖNETİCİLİĞİ MESLEK VE EĞİTİMİ

İnsanlığın uygarlık düzeyini yükseltme çabasının tümüyle insanın refahını arttırma ve yaşamın kalitesinin iyileştirme amacına bağlı olduğu düşünülürse, tüm uğraş alanları içinde insanın sağlığının koruma ve iyileştirme fonksiyonunu üstlenmiş olan sağlık hizmetleri sektörünün ne denli önemli ve anlamlı bir yere sahip olduğu ortaya çıkar. Nitekim tüm gelişmiş ülkelerde sağlık hizmetleri sektörü ulusal gelirden en büyük payı alan sektör olma özelliğine sahiptir. Gelişmekte olan ülkelerde de bu payın giderek büyümekte oluşu dikkat çekicidir.

Bu özelliği ile sağlık hizmetleri sektörü ulusal işgücü içinde profesyonel, yarı profesyonel ve hizmetlilerden oluşan çok büyük bir kesimi kapsamakta ve sağlık sistemi içinde yer alan çeşitli büyüklük ve karmaşıklığındaki kurum ve kuruluşların yönetimi büyük önem kazanmaktadır. Nitekim ABD'de sağlık hizmetleri yöneticiliği çok iyi yerleşmiş ve tanınmış bir meslek haline gelmiştir (Fillerman, 1981, s.1). Bu mesleğin mensupları, halka sağlık hizmeti sağlayan tıbbi bakım sistemi içinde nasıl bir rol aldıklarına bağlı olarak, hastane yöneticisi, sağlık planlamacısı, bakımevi yöneticisi, klinik yöneticisi, tıbbi bakım yöneticisi gibi çeşitli ünvanlar altında çalışmaktadırlar.

ABD'de oluşturulan Sağlık Yönetimi Eğitim Komisyonu, sağlık yönetimi şöyle tanımlamıştır (Schultz ve Alton, 1976, s.130):

"Sağlık yönetimi, tıbbi bakım ve sağlıklı bir çevre taleplerinin bireylere, organizasyonlara ve toplumlara belli hizmetleri sağlayarak karşılanmasını olanaklı kılan kaynak ve süreçlerin planlaması, örgütlenmesi, yönlendirilmesi, kontrol ve koordinasyonudur".

Modern toplumlarda sağlık hizmetleri yöneticiliği en güç yönetim alanlarından biri sayılmakta ve sağlık sisteminde çeşitli kurum ve kuruluşların işveren konumundaki üst yönetim organları profesyonel sağlık yöneticileri aramaktadır. Bu ülkelerde sağlık hizmetleri yöneticiliği mesleğine hazırlanmak

için en kabul gören yol, sağlık hizmetleri yönetimi alanında eğitim veren kuruluşlardan yüksek lisans derecesi almaktadır. ABD'de sağlık hizmetleri yönetimi alanında yüksek lisans diploması olmayan ancak, halen kilit yöneticilik pozisyonlarında bulunan ve genellikle tıp, hemşirelik, işletmecilik ya da kamu yönetimi diploması olan kişilerin sayısı hızla azalırken, profesyonel sağlık hizmetleri yöneticilerinin sayısı artmaktadır (Filerman, 1981, s.2). Dolayısıyla, bu ülkede sağlık hizmetleri yöneticiliğine hevesli bir gencin öncelikle onaylanmış bir yüksek lisans programından diploma alması ya da üniversite eğitimine doğrudan bu alandaki lisans programlarından başlaması tavsiye edilmektedir.

Bugün gelişmekte olan ülkelerde sağlık hizmetlerinin yönetiminde karşılaşılan en büyük güçlüğü sağlık idarecilerinin yönetimin bir bilim olduğunu bilmemeleri veya kabul etmek istememeleri olduğuna dikkat çeken Nusret Fişek, "şurası bir gerçektir ki, hekimler yönetimin bilim olduğunu kabul etmezler ve sağlık idaresinde görev alanlar da yönetim bilimini öğrenmez, yönetim uzmanlarının tavsiyelerini dinlemezler, yönetim kurallarını uygulamazlarsa hizmetleri geliştiremezler", görüşünü savunmaktadır (Fişek, 1968, s.7).

Sağlık hizmetleri yöneticiliğini hem bir yönetim alanı olarak, hem de sağlık ve tıbbi bakım sektörü içinde bir fonksiyon olarak benzersiz kılan bazı koşullar mevcuttur. Bu koşullar mesleğin önemini arttırmaktadır (Austin, 1978, s.105). Bu koşullardan biri, sağlık sektöründe insana verilen hizmetlerin aşırı derecede bireyselleştirme gerektirmesidir. Kişisel sağlık hizmetleri kitle halinde üretilip satılmadığı için her birey için özel olarak tasarlanmak zorundadır ve bu zorunluluk hizmetin yönetimini karmaşıktır. Bu zorunluluk hizmetin yönetimini karmaşıktır.

Sağlık ve tıbbi bakım sistemini karmaşık kılan diğer bir özellik ise, çok büyük akademik sağlık merkezlerinden tek hizmet veren küçük sağlık birimlerine uzanan çok çeşitli organizasyonları kapsayan çoğulcu bir nitelik taşıması ve bu organizasyonların yönetiminin diğer uzmanlık alanlarında benzeri görülmeyen bir çeşitlilik gerektirmesidir.

Ayrıca, sağlık yöneticileri sağlık sistemi içinde yer alan diğer katılımcılar olan hekimler, hemşireler, diğer sağlık profesyonelleri, politikacılar ve halk liderleri ile ekip çalışması içinde çalışmak ve sağlık hizmetlerinin sorumluluğunu onlarla paylaşmak zorundadırlar. Bu durum yönetici olarak işlerini daha da karmaşık kılmaktadır.

HASTANE YÖNETİCİLİĞİ MESLEK VE EĞİTİMİ

Sağlık hizmetleri yöneticiliğinin en iyi bilinen uzmanlık alanı hastane yöneticiliğidir. Nitekim bu alan-

daki ilk eğitim programları özellikle "hastane yönetimi" adı altında başlatılmıştır. Günümüzde hastanelerin yöneticileri, genellikle inanılmaz karmaşıklık ve boyutlarda bir kurumu işletirler, çok büyük bir bütçenin sorumluluğunu taşırlar ve yüze yakın değişik hizmet gören profesyonel, yarı profesyonel ve yardımcı personelin uyumunu sağlamak zorundadırlar. Ayrıca kıt kaynaklar, ilerleyen teknoloji ve tüketici hareketlerinin baskıları da görevlerini daha da zorlaştıran dış etkenler olmaktadır.

Bu koşullarda çalışan yöneticiler, mevkii ve görevlerine göre değişen çeşitli fonksiyonları yerine getirmek durumundadırlar. Görevleri dahilinde hem hastanenin ihtiyaçlarına uygun bir yönetsel iklim oluşturmalı, politika ve prosedürlerin uygulanmasına önyak olmalı, toplum ve kurum ihtiyaçlarını karşılayacak hedef ve stratejilerin belirlenmesine katılmalı, hastane sistemlerinin tasarlanmasına yardımcı olmalı, çeşitli alt sistemlerin oluşmasını desteklemeli ve bu sistemlerin doğru işleminin sorumluluğunu taşımalarıdır. Bu nedenle hastane yöneticilerinin birçok bütünleştirici beceriye ihtiyaç vardır (Shultz ve Alton, 1976, s. 144).

Günümüzde bu denli geniş sorumluluklarla yüklenmiş olan hastane yöneticiliğinin, yirminci yüzyılda hastaneler büyüklük ve etki açısından karmaşıklıkla gittikçe daha kalifiye elemanlar tarafından üstlenilmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bir hastaneyi yönetmek için özel bir eğitim gerektiği ABD'de 1910'larda farkedilmiştir (Alexander, 1981, s.15). 1900'lerin başında hastane yöneticisi "superintendent" adını alan bir hemşire ya da hekimdi. Bunların eğitimi genellikle işbaşında olur ve bu meslekle ilgilenenler yöneticiye çiraklık ederlerdi. 1919'da Michael Davis'in bu alanda dönüm noktası olacak Hospital Administration: A Career adlı eseri yayınlanana kadar bir gelişme görülmemiştir. Ancak Davis'in bu eserlerinde ifade ettiği görüşler Tıbbi Bakım Maliyetleri Komitesi tarafından desteklenmiş, bu komitenin raporunda hastane ve kliniklerin tıbbi kuruluş oldukları kadar ekonomik ve sosyal amaçlı işletmeler de oldukları ve eğitilmiş yöneticiler tarafından yönetilmeleri gereği ifade edilmiş ve 1934'ten itibaren çeşitli üniversitelerde lisansüstü hastane yöneticiliği programları açılmaya başlanmıştır.

ABD'de sağlık hizmetleri yöneticiliği alanındaki eğitim sürecinde görülen değişiklikler, hastane ya da sağlık hizmetleri yöneticisinin rolü, ünvanı, görev ve fonksiyonlarındaki değişiklikleri yansıtmaktadır. Elli yıl öncesinin hastane idarecisi yönetim rolü için özel bir eğitim görmemişken bugün bu kişi CEO (chief executive officer) adını almakta, mesleki bir birliğin üyesi bulunmakta ve hastanenin tüm faaliyetlerini yönlendirebilmektedir.

Hastane müdürü olarak nitelenebilecek CEO, hastanedeki tüm hizmetlerden hastanenin en üst organı olan yönetim ekibine karşı sorumludur. Hastane müdürü yönetim ekibinden devraldığı yürütme yetkisini kullanarak hastaneyi yöneten kişi olduğu için yürütme açısından bakıldığında organizasyonun tepesindeki kişidir. Hastane müdürü fonksiyonel alandaki yetkisini ilgili fonksiyonel yöneticilere devreder. Hastane hizmetleri hastane müdürü ve fonksiyonel yöneticilerden oluşan bir ekip tarafından üstlenilmiştir. Bu yüzden de faaliyetler gerçekte ast-üst ilişkileri içinde değil ortaklık ilişkileri içinde yürütülmektedir (Seçim, 1985, s.42).

Türk üniversitelerinde "Hastane Yönetimi"nin ayrı bir bilim dalı olarak tanımlanarak ayrı bir öğretim, araştırma ve akademik kariyer konusu olduğunun kabul edilmesi gerektiğini ortaya koyan komisyon çalışmasının bulgularını özetleyen Mihçioğlu, yazısında dünyanın çeşitli ülkelerindeki ve Türkiye'deki durumu gözden geçirmekte, hastane yönetiminin neden ayrı bir bilim dalı sayılması gerektiğinin kanıtlarını ortaya koymaktadır (Mihçioğlu, 1973). 1973'ten günümüze kadar geçen 22 yıl içinde ülkemizde bu konunun hala yeterli düzeyde tartışılıp doyurucu bir gelişme düzeyine varılmamış olması düşündürücüdür.

KUZEY AMERİKA ÖRNEĞİ

Sağlık hizmetleri yöneticiliği alanında lisansüstü düzeyde eğitim veren ilk program, 1934 yılında Chicago Üniversitesi Lisansüstü İşletme Okulunda "Hastane Yönetimi Yüksek Lisans Programı" lisansüstü programın iddialı bir amacı vardı: Hastane yöneticiliğini diğer bütün mesleklerde bulunan akademik liyakat ve kendi kendini yönetme özelliklerini kazanmış eksiksiz bir meslek haline getirmek. Bu amaçla oluşturan programda temel işletme ve yönetim derslerini işletme okulu öğretim üyeleri, hastane ve sağlık hizmetleri yönetimine ilişkin dersleri ise üniversite klinik ve hastanelerinden öğretim üyeleri yürütüyordu. Bu programın öğrencilerine bir yıllık akademik çalışma ve seçilmiş bir hastanede 12 aylık yönetim stajından sonra yüksek lisans diploması veriliyordu (Anderson, 1985, s.10).

Chicago Üniversitesi'nden sonra, 1943'te Northwestern Üniversitesi, 1946'da Columbia Üniversitesi ve 1947'de Toronto, California ve Yale Üniversiteleri de bu tip programlar başlatmışlar ve çok geçmeden ABD'nin her yanında yeni okullar kurulmuştur. Bu okullar başlangıçta "hastane yönetimi" adı altında kurulmuşlarsa da çok geçmeden bu alanın değişmekte olan niteliğini farketmiş ve daha geniş bir kapsam içinde "sağlık yönetimi" ya da "sağlık hizmetleri yönetimi" adı altında programlarını yeniden tasarlamışlardır (Alexander, 1981, s.15).

1995 yılı itibariyle ABD ve Kanada'nın çeşitli üniversitelerinin çeşitli bölümlerine bağlı ve yine çeşitli adlar altında toplam 29 lisans, 71 yüksek lisans ve 10 yöneticilere yönelik yüksek lisans programı (executive MHA), 30 doktora programı ve 20 sürekli eğitim programı mevcuttur (AUPHA, 1993). Bu programların isimleri açısından dikkat çeken husus, gerek lisans, gerekse yüksek lisans ve doktora düzeylerinde en çok tercih edilen program adının sağlık hizmetleri yönetimi (health services administration) oluşudur. İkinci olarak ise sağlık yönetimi (health administration) veya sağlık bakım yönetimi (healthcare administration) adlarının tercih edildiği görülmektedir.

Lisans Programları

Kuzey Amerika'da sağlık yönetimi alanında lisans diploması veren programlar lisansüstü programlardan daha sonra gelişmiştir. Lisans programlarının çoğunluğu daha az karmaşık sağlık kuruluşlarının üst yönetimi ve büyük kuruluşların orta kademe yönetimi için eleman yetiştirme amacı gütmektedirler. Özellikle orta kademe yönetimde yetenekli lisans diploması sahipleri için mükemmel fırsatların bulunduğu belirtilmektedir (Filerman, 1981, s.3).

İşletme dersleri ağırlıklı lisans programlarında derslerin çoğunluğu işletme öğrencilerinin aldıklarıyla aynıdır. Ancak bu derslerin sağlık organizasyonlarına uygulanmasını içeren özgün dersleri de alırlar. Bu gibi programlar daha uygulanmasını içeren özgün dersleri de alırlar. Bu gibi programlar daha uzmanlaşmış bir eğitim verir ve hastanenin idari büroları, muhasebesi ya da finans yönetimi gibi alanlara eleman hazırlarlar.

Kanada'da da 1970'lerde dört üniversitede lisans düzeyinde programlar başlatılmıştır. Bunlar, halen sağlık kuruluşlarında görev yapan yöneticiler için meslek ortası diploma programlarıdır (Phin ve Chown, 1981, s.209).

Lisansüstü Programlar

Sağlık yönetimi alanında yüksek lisans diploması veren programların içerikleri de isimleri kadar çeşitlidir. İlki 1934'de Chicago Üniversitesi'nde başlatılan bu programların sayısı yöneticilere yönelik yüksek lisans programları ile birlikte Kuzey Amerika'da 81'e ulaşmıştır. Bu programlar Kanada'da da ABD'dekine benzer bir tarzda gelişmiştir. İlk program 1947'de hastane yönetimi ağırlıklı olarak Toronto Üniversitesi'nde başlatılmış, daha sonra dört program daha kurulmuştur. Daha geniş bir sağlık hizmetleri yönelimi benimseyen bu programlar iki dolu akademik çalışma yılı gerektirmekte ve beş programdan üçü aynı zamanda sağlık idaresi ağırlıklı doktora diploması da vermektedir.

Üst Mesleki Kuruluşlar

Sağlık hizmetleri yönetimi alanında eğitim yapan lisanüstü programlara özellikle bunun için oluşturulmuş bir kuruluş (ACEHSA - Accrediting Commission on Education for Health Services Administration) tarafından onay belgesi verilir. ACEHSA tarafından onaylanmış bir program potansiyel öğrenciye o meslek ve sağlık sistemince geliştirilmiş asgari kriterleri karşılayacağı garantisini vermiş olur. ACEHSA bu alanda COPA (Council on Post Secondary Accreditation) tarafından tanınmış tek kuruluştur. COPA tüm ulusal yüksekokullar, üniversiteler ve kamu adına onay sürecini düzenleyen üst kuruluştur (Filerman, 1981, s.5).

ABD'de geliştirildiği haliyle onay (akreditasyon) süreci meslektaşların değerlendirilmesine dayanarak eğitsel kaliteyi gönüllü olarak öz denetimden geçirmeyi içerir. Eğitim kurumu onay almak için gönüllü başvurur, onay verecek organın standartlarına dayanarak bir öz denetim yapar ve sonuçların değerlendirilmesi ve onay verilmesi için bir grup meslektaşın görüşünü kabul eder (Kissick ve Grubb, 1984, s.420).

Sağlık hizmetleri yönetimi eğitimi alanında bu işlevi üstlenmiş olan ACEHSA'nın temel amaçları; bu alandaki lisansüstü eğitimin planlanması ve politikası için kriterler belirlemek, üniversiteleri programlarını sürdürme ve iyileştirmeye teşvik edecek incelemeler sürdürmek ve bu kriterlere uygunluğunu belirlemektir. ACEHSA onay süreci aracılığı ile kaliteli programları belirlemek, sağlık hizmetleri yönetimi programlarının ana unsurlarını üniversite tarafından kabul edilecek ve potansiyel işverenler tarafından anlaşılacak bir tarzda tanımlamak, program yapılarında, amaç ve hedeflerinde çeşitliliği desteklemek gibi fonksiyonlar üstlenerek bu alandaki eğitimin kalitesinin yükselmesine yardımcı olmaktadır (Westerman, 1984, s.398).

Kanada'daki sağlık hizmetleri yönetimi lisansüstü programları da ACEHSA'ya ve AUPHA (Association of University Programs in Health Administration) ya üyedirler. Bu alanda uygulama hayatına giren kişi, mesleki kuruluşları olan Kanada College of Health Services Executives'e katılma hakkını kazanır. Bu dernek sağlık sisteminin her sektöründen yöneticileri üye kaydetmekte ve mesleki gelişmelerini sürdürmeleri için faaliyette bulunmaktadır (Phin ve Chown, 1981, s.209).

Sağlık hizmetleri yönetimi alanındaki tüm üniversite programlarının oluşturduğu bir birlik olan AUPHA 1948'de kurulmuş ve 1981'de ABD ve Kanada'dan 97 lisansüstü ve lisans programının üyeliğini kapsar hale gelmiştir AUPHA'nın kuruluşunu gerçekleştiren iki mesleki kuruluştan biri AHA

(American Hospital Association) diğeri ise ACHA (American College of Hospital Administrations) dır. Bunlardan AHA tüm meslek mensuplarına üyeliğe açık bir kuruluş iken, ACHA mesleki standartları yükseltmek için kurulmuş, yalnızca kalifiye ve seçkin meslek adamlarını üyeliğe kabul eden bir kuruluştur (Neuhauser, 1983, s.1).

ACHA 1933 ve 1983 yılları arasında sağlık hizmetleri yönetiminin şekillenmesine ve bu alanda gelişmekte olan meslekleşmeye yardımcı olmuştur. Bu kuruluşun liderleri sağlık hizmetleri yöneticilerinin ACHA üyeliği aracılığı ile tanımlanmasını öngörmüş ve profesyonelliğin bu becerilerin tanımlanmasını, sağlık yönetimi alanında uzmanlaşmış lisansüstü eğitiminin gelişmesini, mesleki davranış kurallarının yaratılmasını, araştırma ve bilimsel bilgi birikiminin hızlanmasını ve hastane yöneticiliğinin bir uzmanlık alanı olarak toplumca kabul edilmesini mümkün kılmıştır.

AVRUPA ÜLKELERİNDE DURUM

Dünya Sağlık Teşkilatı (WHO)'nun 1972 yılında Avrupa ülkelerindeki hastane yönetimi eğitimi konusunda hazırladığı bir inceleme raporunda, Avrupa bölgesinde WHO üyesi sayılan ülkelerden alınan bilgilere dayanılarak faaliyetleri ve kaynakları tümüyle ve sürekli olarak hastane ve sağlık hizmetleri yönetimi eğitimine ayrılmış bir ya da daha fazla program bulunan 15 ülke tespit edilmiş ve bu programlar incelemeye tabi tutulmuştur (WHO, 1972).

Bu rapora göre, Avrupa'da bu alandaki gelişmeler 1950'lerde başlamıştır. WHO'nun desteği ile o sıralarda İngiltere ve Belçika'da mevcut programların öğretim üyelerine ABD'deki programları ziyaret etme fırsatları yaratılmıştır. İngiltere'nin öncülüğü ile Avrupa'daki programların birçoğu 1960'larda başlatılmış ve bunların bazıları ABD'deki üniversite temeline dayanan lisansüstü programları örnek almıştır.

WHO'nun bu alandaki ikinci raporu 29 Kasım - 2 Aralık 1977 tarihlerinde Düsseldorf Halk Sağlığı Akademisi'nde toplanan WHO çalışma grubunun, sağlık hizmetleri alanındaki yöneticilerin eğitimi ile ilgili olarak vardığı sonuçları yansıtmaktadır. (WHO-1978). 1977 yılında Avrupa Sağlık Hizmetleri Eğitim Programları Birliği (EAPHSS) tarafından 1972 WHO araştırmasının bir tekrarı yapılmış ve 1977 çalışma grubuna verilen ön bilgilere göre Norveç, İsviçre ve Finlandiya'da yeni program isimleri bildirilmiştir (WHO-1978, s. 12). Ancak ilk çalışmada toplanan bilgilerin büyük ölçüde eksik olduğu, Doğu Avrupa, Yunanistan ve Türkiye gibi ülkelerdeki programları kapsamadığı bilinmektedir.

Avrupa'daki sağlık hizmetleri yönetimi eğitim ve

araştırma faaliyetleri ile ilgili diğer kaynak, Avrupa Sağlık Hizmetleri Eğitim Programları Birliği (EAPHSS) tarafından yayınlanan ve editörlüğünü bu kuruluşun direktörü Philip C. Berman'ın üstlendiği Üyeleri Rehberi'dir (Berman, 1981). Bu rehberin ön-sözündeki açıklamalara göre, EAPHSS'ye üye olan 13 ülkede 465 program vardır ve herbiri kendine özgü sağlık bakım sistemi ile çeşitli kavram ve tecrübelerini Avrupa Birliği içinde bir araya getirmektedir.

Bu rapora göre Avrupa ülkeleri içinde sağlık hizmetleri yöneticiliği eğitimi alanında en faal ülkeler İngiltere, Hollanda ve Belçika'dır. Bu ülkelerde özellikle yüksek lisans ve doktora eğitimi üzerinde durulmaktadır. Diğer ülkelerde ise çeşitli uzunlukta sertifika programları ve kısa süreli kursların daha yaygın biçimde uygulandığı dikkat çekmektedir.

Tüm dünya ülkelerinde sağlık hizmetleri yöneticiliği alanında yürütülen eğitim programlarının bağlı oldukları kurumlarla ilgili özet bilgiler içeren en yeni kaynağa göre (AUPHA, 1993), Batı ve Doğu Avrupa ülkelerinde halen bu alanda eğitim veren 60 kurum bulunmaktadır. Bu özet bilgilerde verilen eğitimin türü ve düzeyi ile ilgili ayrıntılı bilgiler bulunmamakla birlikte, nüfuslarına göre en çok eğitim programı yürüten ülkeler olarak, Belçika (4), Hollanda (9), İsveç (6) ve İngiltere (15) dikkat çekmektedir. Diğer pek çok ülkede ise program sayısı 1-3'ü geçmemektedir.

DİĞER DÜNYA ÜLKELERİNDE DURUM

AUPHA'nın sağlık hizmetleri yönetimi eğitimi veren kurumlarla ilgili rehberinde, varlığı AUPHA tarafından saptanmış tüm programların ve bağlı oldukları kurumların özet bilgileri verilmiştir. (AUPHA, 1993). Bu kaynağa göre, Latin Amerika'nın çeşitli ülkelerinde toplam 90 kurumda sağlık hizmetleri yönetimi ile ilgili eğitim verilmektedir. Bu ülkeler arasında en çok programa sahip olanlar, Arjantin (10), Brezilya (14), Kolombiya (13), Kosta Rika (7) ve Meksika (18)'dir.

Yakın Doğu ve Afrika ülkelerinde yürütülen program sayısı yalnızca 18'dir. Bunlar arasında en çok programa sahip görünen ülkeler Suudi Arabistan (3) ve Türkiye (3)'dir.

Uzak Doğu ve Avustralya bölgesinde yer alan ülkelerde yürütülen toplam program sayısı ise 56'dır. Bu ülkeler arasında en çok programa sahip olanlar Avustralya (11), Çin (8), Hindistan (11) ve Japonya (14)'dir.

Dünya ülkeleri ile ilgili bu rakamlara bakıldığında bazı Avrupa ve Latin Amerika ülkeleri ile Avustralya ve Japonya dışında hastane ve sağlık hizmetleri yönetimi eğitiminin pek çok ülkede henüz

pek yaygın olmadığı ve bu bilim dalının Kuzey Amerika ülkeleri ile kıyaslanabilir bir düzeye ulaşmasının oldukça zaman alacağı söylenebilir.

TÜRKİYE'DE HASTANE VE SAĞLIK HİZMETLERİ YÖNETİMİ EĞİTİMİ

Lisans Programları

Türkiye'de sağlık hizmetleri veren çeşitli kurum ve kuruluşların yönetici ihtiyaçlarını gidermek amacıyla kurulan ilk yükseköğretim kurumu **Sağlık İdaresi Yüksekokulu**'dur. Bu okul 1963 yılında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Mesleki Öğretim Genel Müdürlüğü'ne bağlı 3 yıllık bir meslek okulu olarak kurulmuştur. Ülkemizde böyle bir okulun açılması Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda öngörülmüştür. Planda 1964 yılında "hastane idareciliği" adı altında başlatılması öngörülen bu okulun açılışı 19 aralık 1963'te gerçekleştirilmiş ve mezunlarının hastaneler dışındaki sağlık kuruluşlarında da çalışabilmesini sağlamak amacıyla "Sağlık İdaresi Yüksekokulu" adı verilmiştir.

1970 yılında Hacettepe Üniversitesi 800 sayılı Senato kararıyla kurulan "Hastane İdaresi Yüksekokulu" 1975 yılına kadar lisansüstü eğitim yapmış ancak 6 Kasım 1975 tarih ve 75/816 sayılı Senato kararıyla bu okulun adı "Hacettepe Üniversitesi Sağlık İdaresi Yüksekokulu" olarak değiştirilmiş, yüksek lisans ve doktora programlarının yanısıra 4 yıllık eğitim de yapmaya başlamıştır. Bu okul ilk mezunlarını verdiği 1979 yılından 1982 yılına kadar toplam 58 mezun vermiş ve mezunların çoğu Hacettepe Üniversitesi Hastanelerinde istihdam edilmiştir.

1975-1982 yılları arasında ayrı ayrı lisans programları düzenleyen bu iki okul 6 Kasım 1981 tarih ve 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununa dayalı olarak çıkarılan 20 Temmuz 1982 tarih ve 41 sayılı kanun hükmünde kararname ile birleştirilerek Hacettepe Üniversitesi Rektörlüğü'ne bağlı tek bir okul haline getirilmiş ve 1982-1983 öğretim yılı başından itibaren **Hacettepe Üniversitesi Sağlık İdaresi Yüksekokulu** olarak faaliyetlerine devam etmeye başlamıştır. Halen bu okul sağlık hizmetleri yöneticiliği alanında tek linas programını sürdürmektedir.

Lisansüstü Programlar

i) Hacettepe Üniversitesi Sağlık Kurumları Yönetimi Lisansüstü Programları

Ülkemizde halen sağlık hizmetleri yönetimi alanında sürdürülen yedi lisansüstü programdan ilki 1970'de Hacettepe Üniversitesi Senatosu kararıyla kurulan Hastane İdaresi Yüksekokulu'nda 1972-1973 ders yılında "Hastane İdaresiciliği" olarak başlatılmış ve bu program 1980'e kadar 10 yüksek lisans, 4 doktora diploması vermiştir.

8.2.1980 tarihinde adı **Sağlık Kurumları Yönetimi** olarak değiştirilen bu program halen Hacettepe Üniversitesi Sağlık İdaresi Yüksekokulu tarafından sürdürülmektedir.

ii) Hacettepe Üniversitesi Sağlık Yönetimi Lisansüstü Programları

Sağlık hizmetleri yönetimi alanında Hacettepe Üniversitesi tarafından yürütülen lisansüstü programların ikincisi 1985-1986 ders yılında başlatılmıştır. Bu program Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı bünyesinde Sağlık Bilimleri Enstitüsüne bağlı bir bilim dalı olarak **Sağlık Yönetimi** adı altında yüksek lisans ve doktora eğitimini sürdürmektedir.

Bu programların kuruluş gerekçesi, gerek sağlık alanında görev alacak yöneticilerin eğitimi gerekse bu eğitim verecek eğitimcilerin yetiştirilmesidir (**Hacettepe Üniversitesi, 1985, s. 7**).

iii) İstanbul Üniversitesi Hastane ve Sağlık Kuruluşları Yönetimi Lisansüstü Programları

Ülkemizde lisansüstü düzeyde sağlık hizmetleri yönetimi eğitimi yapan üçüncü program 1987 Eylül ayında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne bağlı olarak İşletme Fakültesi bünyesinde oluşturulan **Hastane ve Sağlık Kuruluşları Yönetimi** bilim dalı tarafından yürütülmektedir. Bu program 1987-1988 ders yılından itibaren yüksek lisans öğrencisi, 1988-1989 ders yılından itibaren de doktora öğrencisi kabul etmeye başlamıştır (1993-94 ders yılında doktora programı kaldırılmıştır).

Bu alanda özellikle sağlık hizmetleri yöneticiliğinin işletmecilik yönünü ön plana çıkarma amacı güden bu yüksek lisans ve doktora programlarında 1987'den bu yana elliye yakın yüksek lisans ve beş doktora diploması verilmiştir.

iv) 9 Eylül Üniversitesi Sağlık Kuruluşları ve Hastane Yönetimi Yüksek Lisans Programı

Ülkemizde lisansüstü eğitim yapan dördüncü program ise 9 Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yönetim ve Organizasyon Anabilim Dalı bünyesinde Sosyal Bilimler Enstitüsüne bağlı olarak 1992-93 ders yılında başlatılan **Sağlık Kuruluşları ve Hastane Yönetimi** yüksek lisans programıdır. Bu program 9 Eylül üniversitesi Tıp Fakültesi'nin işbirliği ile sürdürülmektedir.

v) Anadolu Üniversitesi Hastane ve Sağlık Kurumları Yönetimi Yüksek Lisans Programı

Hastane yöneticilerinin yöneticilik bilgi ve becerilerini geliştirmeye yönelik yeni bir yüksek lisans programı Eskişehir'de Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne bağlı olarak 1995-96 ders yılında

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi bünyesinde başlatılmaktadır. Hastane ve Sağlık Kurumları Yönetimi adı altındaki programın, sağlık sektöründe görevli profesyonellere uygun bir eğitim zamanı yaratabilmek açısından akşam programı şeklinde yürütülmesi planlanmıştır.

vi) Gazi Üniversitesi Hastane İşletmeciliği Yüksek Lisans Programı

Aynı alanda yine 1995-96 ders yılında başlatılmakta olan diğer bir program Ankara'da Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne bağlı olarak İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi tarafından üstlenilen Hastane İşletmeciliği Yüksek Lisans Programı'dır.

vii) Marmara Üniversitesi Sağlık Kurumları Yöneticiliği Yüksek Lisans Programı

Ülkemizde sağlık yöneticisi yetiştirme gayesi güden yedinci ve son yüksek lisans programı yine 1995-96 ders yılında Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsüne bağlı olarak Tıp Fakültesi bünyesinde başlatılmaktadır.

Sertifika Programı

Sağlık hizmetleri yöneticiliği alanında açılan diğer bir lisans sonrası program 1994 yılı sonbaharında İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü bünyesinde başlatılan Hastane İşletmeciliği Sertifika Programı'dır. Haftada 12 saatlik gece ve hafta sonu dersleri şeklinde bir akademik yılı kapsayan, uygulamaya dönük ve sağlık sektöründe halen yönetici olan veya yöneticiliğe hazırlanmak isteyen yetişkin profesyonellere yönelik bu programın ilk yılı Şişli Eftal Hastanesi seminer salonunda yürütülmüş, oldukça ilgi gören ve başarılı olan bu programın 1995-96 ders yılında Taksim İlk Yardım Hastanesi eğitim salonunda sürdürülmesi planlanmıştır.

Ön Lisans Programı

Ülkemizde sağlık çalışanlarının işletmecilik bilgi ve becerilerini yükseltmek amacı ile Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi 1994-95 ders yılında iki yıllık bir ön lisans programı olarak yaygın eğitim yapmak üzere Sağlık Kurumları İşletmeciliği bölümünü açmıştır. ÖSYM puanı ile öğrenci kabul eden bu bölümde 4200 öğrenci eğitim görmektedir.

ÜLKEMİZDE EĞİTİM PROGRAMLARININ GENEL DEĞERLENDİRMESİ VE ÖNERİLERİ

1995-96 ders yılında başlatılan üç yeni programla birlikte sayıları yediye ulaşan yüksek lisans programları bağlı buldukları fakülteler açısından değerlendirildiğinde, Sağlık Bilimleri Fakültelerine bağlı olarak Tıp Fakülteleri bünyelerinde yürütülen,

Hacettepe Üniversitesi Sağlık Yönetimi Yüksek Lisans Programı ve Marmara Üniversitesi Sağlık Kurumları Yöneticiliği Yüksek Lisans Programı haricinde, diğer beşinin Sosyal Bilimler Enstitülerine bağlı olarak İşletme veya İktisadi ve İdari Bilimler Fakülteleri bünyelerinde yürütüldükleri görülmektedir. Hastane ve sağlık hizmetleri yöneticiliği programlarının işletmecilik eğitimi veren kurumlar tarafından yürütülmesinin önemli bir avantajı, bu programların işletmecilik yönlerini daha güçlü biçimde geliştirebilme olanakları olacaktır. Ancak aynı eğilimin muhtemel bir sakıncası da, bu programların tıp fakülteleri ve hastanelerden kopuk olarak yürütülmeleri halinde sağlık hizmetleri yöneliminin ve kavrayışının yeterli bir düzeyde sağlanamaması olabilir. Bu sakıncayı giderebilecek bir önlem, programların öğretim kadrolarının sağlık bilimlerinden öğretim üyeleriyle desteklenmesi ve eğitim programlarının, araştırma ve yayınların karşılıklı iletişim ve koordinasyon halinde geliştirilmesidir.

Mevcut lisansüstü programların coğrafi dağılımına bakıldığında, İstanbul'da yeni başlatılan program ile birlikte iki yüksek lisans, bir sertifika programı, Ankara'da yeni açılan program ile birlikte üç yüksek lisans ve bir lisans programı, İzmir'de bir yüksek lisans ve Eskişehir'de bir yüksek lisans ve bir ön lisans programı bulunduğu görülmektedir. Coğrafi dağılım açısından bakıldığında, Karadeniz, Akdeniz ve Doğu Anadolu bölgelerinde bu alanda henüz hiçbir eğitim programı bulunmadığı dikkat çekmektedir.

Ülkemizin genç ve dinamik nüfus yapısı, sağlık kuruluşlarımızın içinde bulunduğu büyük reform ihtiyaçları ve halkımızın giderek yükselen nitelikli hizmet beklentileri gözönüne alındığında, yukarıda sayılan, bir ön lisans, bir lisans, yedi yüksek lisans ve bir sertifika programının profesyonel sağlık hizmetleri yöneticisi ihtiyacını karşılamada son derece yetersiz olacağı ortaya çıkar. Türkiye genelinde, özellikle büyük il merkezlerinde işletmecilik eğitimi yapılan üniversitelerde sağlık hizmetleri yöneticiliği alanında lisansüstü eğitim yapan en az 7-8 programa daha ihtiyaç olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Bu sayılan lisansüstü programlar yöneticiliği meslek olarak seçmiş ve seçecek kişilerin ihtiyaçlarına uygun olarak kapsamlı biçimde düzenlenmiş olduğundan, sağlık kurumlarının çeşitli kademelerinde görevleri icabı bazı yönetsel roller üstlenen tıp ve diğer sağlık bilimleri personelinin daha özgül yönetim bilgisi ihtiyaçlarına uygun kısa, orta veya uzun süreli kurs, seminer veya sertifika programlarının da düzenlenmesi önemli bir ihtiyaçtır. Bu alanda lisansüstü program yapan üniversiteler bir an önce sağlık profesyonellerine yönelik eğitim ihtiyacı analizleri yaparak bu türden günlük, haftalık vbg. eğitim programlarını hizmete sok-

malıdır.

Hastane ve sağlık hizmetleri yönetimi eğitiminin ülkemizde yeterli bir düzeye kavuşarak somut etkilerinin uygulamaya yansıtılması için yalnızca eğitim programlarının sayıca çoğaltılması ve tüm bölgelere yaygınlaştırılması yeterli değildir. Bu bilim dalının belli bir etkinliği kavuşabilmesi için, bu programları açan üniversitelerin bu konuya daha büyük bir önem vermeleri ve mesleki araştırma ve çabalarını tümüyle bu alana akademik kadrolar tahsis ederek yurt içi ve yurt dışındaki ilgili eğitim programlarında en iyi şekilde yetişmelerini desteklemeleri zorunludur. Aksi takdirde bu bilim dalı işletme veya sağlık bilimleri akademisyenlerinin esas uğraş alanları dışında, ikinci ve yan bir ilgi alanı olarak kalacak ve gerek bilimsel araştırmalar ve yayınlar, gerekse eğitim-öğretim yönünden istenen niteliksel sıçramayı uzun yıllar yaratamayacaktır.

Bu programların en önemli sorunlarından bir diğeri ise bu bilim dalında Türkçe süreli yayınların, araştırma ve kitapların yetersizliğidir. Ayrıca yabancı dildeki yayınların temin edilmesi ve sürekliliğinin sağlanması da güçtür. Bu koşullarda öğrencilerin yüksek lisans ve doktora tezi araştırmalarında kaynak yetersizliği önemli bir engel oluşturmakta, çalışmalarının hız ve verimini düşürmektedir. Bu konuda ilgili kişi ve kuruluşların desteğinin sağlanarak mevcut kütüphanelerinin genişletilmesi ve diğer programlarla yayın değiş-tokuşu yapılması önemli bir ihtiyaçtır.

Söz konusu sorunlar şu ya da bu ölçüde ülkemizde bu bilim dalında eğitim yapan ve yapacak olan bütün kurumlar için geçerli olduklarından, mevcut programların bu ortak sorunların çözümü için karşılıklı işbirliği ve yardımlaşma ilişkisi içine girmeleri önemli bir gelişme sayılacaktır. Gerek bilgi gerekse bilimsel yayın değimi, uzun dönemde karşılıklı öğretim üyesi desteği, ortaklaşa düzenlenecek seminerler, sempozyumlar ve ortak süreli yayınlar bu tip işbirliğinin en yararlı biçimleri olabilir.

Sağlık hizmetleri yöneticiliğinin ülkemizde bir meslek olarak tanınması ve yerleşmesi, uzun dönemde mevcut programlardan kalifiye elemanların yetişmesine ve bu elemanların üstlenecekleri yönetim sorumluluklarını farklı bir ustalık ve uzmanlık kapasitesi içinde yürütebildiklerini, gerek çalıştıkları sağlık kuruluş çerçevesinde gerekse daha geniş kamuoyunda kanıtlayabilmelerine ve duyurabilmelerine bağlıdır. Bu nedenle, bugün yetişmekte olan öğrencilere verilen eğitim kalitesi mesleğin yerleşmesi ve gelişmesi açısından büyük öneme sahiptir. Bu programlarda eğitim görmekte olan bütün öğrencilerin ve öğretim üyelerinin bu sorumluluğun bilincinde olmaları ve mevcut şartlarda gelecekteki yönetim sorumlulukları için en iyi ha-

zırlığı yaparak sağlam bir mesleğin temellerini atmaları, gerek ülkemiz gerekse sağlık kuruluşlarımız açısından çok anlamlı bir katkı olacaktır.

Bu alanda Sağlık Bakanlığı yetkililerine düşen en önemli rol ise bu bilim dalında uzmanlık eğitimi alan gençlere uzun dönemde yetkili yönetim sorumluluklarına gelebilecekleri güvencesi verecek bir sağlık hizmetleri sisteminin yasal temellerini hazırlamak ve bu yolla yüksek sorumlulukları olan ve doyurucu maddi ödüller sağlayan iyi bir kariyer arayan yetenekli gençlerin sağlık hizmetleri yöneticiliğini seçmelerini teşvik etmektir.

KAYNAKLAR

- Alexander, R.S.: "As Hospital Administrator". Derleyen: L.E. Bellin ve L.E. Weeks. **The Challenge of Administering Health Services: The Career Pathways**. Washington: Aupha Press, 1981, ss.13-25.
- Anderson, O.W.: "The History of the Graduate Program in Hospital Administration at the University of Chicago: A Cases of Dynamic Marginality". **The Journal of Health Administration Education**. Vol. 3, No. 2, Spring 1985, ss.5-25.
- AUPHA (the Association of University Programs in Health Administration. **Health Services Administration Education: Directory of Programs 1993-95**. 9. Basım, 1993.
- Austin, Charles J. "What in Health Administration?" Derleyen: Rakish, J.S. ve K. Darr. **Hospital Organization and Management: Text and Readings**. New York: S.P. Medical and Scientific Books, Spectrum Publications, 1978, ss. 105-115.
- Berman Philip C. **Health Services Administration Education and Research: A Directory of the Membership**. Ireland: European Association of Programmes in Health Services Studies (EAPHSS), 1981.
- Eren, Nevzat, **Sağlık Hizmetlerinde Yönetim** (3. bası). Ankara: Hatipoğlu Yayınevi, 1987.
- Filerman, Gary L. "Varieties of Health Administrator Education". Ed. L.E. Bellin ve L.E. Weeks, **The Challenge of Administering Health Services: Career Pathways**. Washington: Aupha Press, 1981, ss.1-11.
- Fişek, Nusret H. "Sağlık İdaresinde Modern Eğilimler", XX. Milli Türk Tıp Kongresi (23-27 Eylül 1968), İstanbul, Çelikkilt Matbaası, 1968.
- Hacettepe Üniversitesi. **Mezuniyet Sonrası Eğitim Kataloğu**. Ankara: Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Anabilim Dalı, 1985.
- Kissick, William L. ve Charles Taylor Grubb. "Perspectives on Specialized Accreditation in Health Services Administration". **The Journal of Health Administration Education**. Vol. 2, No.4, Fall 1984, ss.419-430.
- Koontz, Harold ve Heinz Wehrich. **Management** (9th edition). New York: Mc Graw Hill Book Company, 1989.
- Mihçioğlu, Cemal. "Dünya Üniversitelerinde Hastane Yönetimi Eğitimi ve Türkiye". **50'nci Yıla Armağan**, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayın No. 36, 1973.
- Neuhauser, Duncan. **Coming of Age: A 50 Year History of the American College of Hospital Administrators and the Profession it Serves (1933-83)**. Chicago: Pluribus Press. 1983.
- Phin, John M. ve Edwin Chown. "Health Services Administration in the Canadian Context". Derleyen: L.E. Bellin ve L.E. Weeks. **The Challenge of Administering Health Services: The Career Pathways**. Washington; Aupha Press, 1981, ss.207-209.
- Özalp, Şan. "Yeni Gelişmeler Karşısında İşletme Yöneticileri ve İşletmecilik Eğitimi". **Yönetim**, s.12, Haziran 1981, ss.21-24.
- Schultz, R. ve C.J. Alton. **Management of Hospitals**. New York: Mc Graw Hill Book Company, 1976.
- Seçim, Hikmet, **Hastane Yönetim ve Organizasyonu**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, No. 130, Açıköğretim Fakültesi Yayınları, No.53, 1985.
- Tosun, Kemal. "Yönetici Eğitimi Sorunu". **Yönetim**. s.12, Haziran 1981, ss.5-19.
- Tosun, Kemal, **İşletme Yönetimi**, İstanbul Üniversitesi Yayın No. 3462, İşletme İktisadi Enstitüsü Yayın No. 87, İstanbul, 1987.
- Westerman,, John H. "The Accrediting Commission on Education for Health Services Administration: Future Issues". **The Journal of Health Administration Education**; Vol. 2, No.4, Fall 1984, ss.394-407.
- WHO (World Health Organization). **Education of Managers in Health Services: Report on a Working Group** (Düsseldorf 29, November - 2 December 1977).